

Postkort fra Alvdal

Postkortfloraen i Alvdal er minst like rik som i de andre kommunene i Nord-Østerdal. Ikke minst skyldes dette at kommunen har en 100 år gammel tradisjon med egne fotografer i bygda. De har etterlatt seg en svært rikholdig fotorskatt, og mange av motivene ble det postkort av.

Dessuten kan Alvdal skilte med flere tegnere som bokstavelig talt har satt spor etter seg – også på postkort. Det går nesten ikke an med en postkortpresentasjon av Alvdal uten å ta med Kjell Aukrust. Han alene har tegnet et par hundre kort. Og vi har også valgt å ta med noen få kort som er tegnet av Helge Ness og Unni-Lise Jonsmoen, begge med en eminent og særpreget strek. Samlet sett gjør dette Alvdal til kanskje den mest spennende «postkortbygda» i hele regionen.

I mangel på nok materiale i egen samling, har jeg hentet både postkort og fagkyndig hjelp fra ekteparet Helge Rasmussen og Britt Steien Rasmussen til denne artikkelen. Ivrigte samlere som i hovedsak har valgt å konsentrere seg om stedskort fra Alvdal – og tegnede kort av Kjell Aukrust. Særlig når det gjelder Aukrust, kan de skilte med en omfattende og imponerende samling hvor stort sett alle sjeldenhetene er representert.

Nå har vel samleriet ligget litt i dvale etter mange år med forholdsvis stor aktivitet. Selve fundamentet er kort som vi har fått fra slekt og familie, men vi har også vært ivrige trålere i antikvariater og bruktforretninger på jakt etter nye tilskudd til samlingen. Og så kommer man selvsagt ikke unna ulike auksjoner. Aukrustsamlingen er i stor grad bygget på kjøp på det åpne markedet. De gamle og sjeldne kortene er ikke saker man tilfeldigvis ramler over – her må man finne seg i å konkurrere med andre samlere om konfekten, sier Helge Rasmussen.

Han er levende opptatt av både Aukrust og gamle Alvdal (Lilleelvedalen) på bilder. For noen år siden ga han ut fotoboka «Bilder fra Steia og Steigardan 1877-2013». I og med at denne dekker Alvdal sentrum på en utmerket måte, har vi valgt å tone ned utvalget av sentrumskort i denne artikkelen.

Klart sentrum er viktig – med kirke, butikker, hotell og jernbanestasjon – selve grunnlaget for et pulserende liv. Det største antallet kort finnes nok her.

Men utkantene og naturen i Alvdal er behørig til stede på postkortene. Blant motivene som går igjen tiår etter tiår, og som gikk nærmest som en stafettpinne fra fotograf til fotograf, finner vi blant annet Tronsvangen, Husan-tunet, Sølnekletten og Jutulhogget. Alle disse stedene er behørig bildelagt, fra de fleste tenkelige og utenkelige vinkler. Fra Tronsvangen

alene finnes det titalls forskjellige kort, påpeker ekteparet.

For Alvdals del finnes heller ingen oversikt over alle postkortene som er produsert. Men inkludert det som kan kalles privatkort – altså bilder som ble mangfoldiggjort på halvstiv kartong og påført en standard kortbakside – er det snakk om mange hundre ulike kort i den rundt 100 år lange perioden postkortene spilte en rolle i kommunikasjon mellom folk.

Blant utgiverne finner vi her som andre steder, alle de store, nasjonale forlagene representert: Normann, Alfheim Bokhandel, Mittet og Oppi, for å nevne noen av de viktigste.

Men lokalhistorisk er nok bygdas egne fotografer de mest spennende. Nå var det ingen av disse som hadde postkortfotografering som hovedinntektskilde. Det handlet nok mer om å skaffe seg så mange ben å stå på som mulig, for befolkningsgrunnlaget var i utgangspunktet altfor snaut til å skaffe seg et anstendig levebrød av fotograferingen.

Først ute blant fotografene i Alvdal, var en ung kvinne – prestedatteren Amalie Skavang. Hun var ikke mer enn 17 år da hun reiste til hovedstaden for å gå i fotolære. Tilbake i Alvdal virket hun som fotograf fra 1890 til 1897. Dette var før prospektkortenes tid, men motivene hennes ble fanget opp noen år senere – og utgitt som postkort.

En helt utrolig flott teknisk kvalitet på så godt som alle bilder fra hennes hånd, skryter Helge Rasmussen, – det er bevart rundt 50 motiver fra henne i lokalarkivene. Hvor mange som ble laget postkort av, tør jeg ikke ha noen formening om.

Nestemann ut var Karl Bredstrøm. Han het opprinnelig Aleksander Ansberg, født i Estland og kom til Norge som politisk flyktning. Han var med i oppstanden mot tsarregimet, ble skutt i en fot, som måtte amputeres. I Norge fikk han hjelp med å «omskolere» seg til fotograf. I Alvdal virket han i perioden 1910 til 1924. Fotooppdragene var mange og svært varierte. En håndfull av motivene ble til postkort.

Den tredje bygdefotografen i Alvdal var Per K. Lien, som virket fra 1924 til 1951. Postkortene utgjorde nok bare en liten del av inntektsgrunnlaget, men han dokumenterte i hvert flommen på 30-tallet på postkort.

Den siste fotografen i bygda ble nærmest en legende etter nærmere 50 år bak kameraet. Ola Nyeggen utdannet seg som fotograf i Trondheim, og vendte tilbake til hjembygda i 1951. Han holdt det gående helt til tusenårsskiftet. For ham ble postkortene viktigere enn for forgjengerne. Han tok på seg slike oppdrag fra Koppang i sør til Os i nord, og vi vil tro at antall motiver kan overstige 100. Selv skriver han dette i boka «Fotografenes historie i Alvdal og Nord-Østerdal»:

Det ble tidlig spørsmål om fotografering til prospektkort, og de første kortene ble levert allerede i 1953. De kunne da lages i opplag ned til 100 kort, og det passet til både små og store butikker og turiststeder. I 1962 begynte overgangen til fargekort, som ble trykket i 4-farger offset, og nå ville alle ha fargekort. Vanlig opplag av hvert motiv var 6000-7000 kort. (...) Utover 70-årene ble det produsert 40.000-60.000 kort årlig. Bestselgeren ble et motiv fra Rondane ved Dørråltjønnå, som ble solgt i et samlet opplag på 80.000 kort!

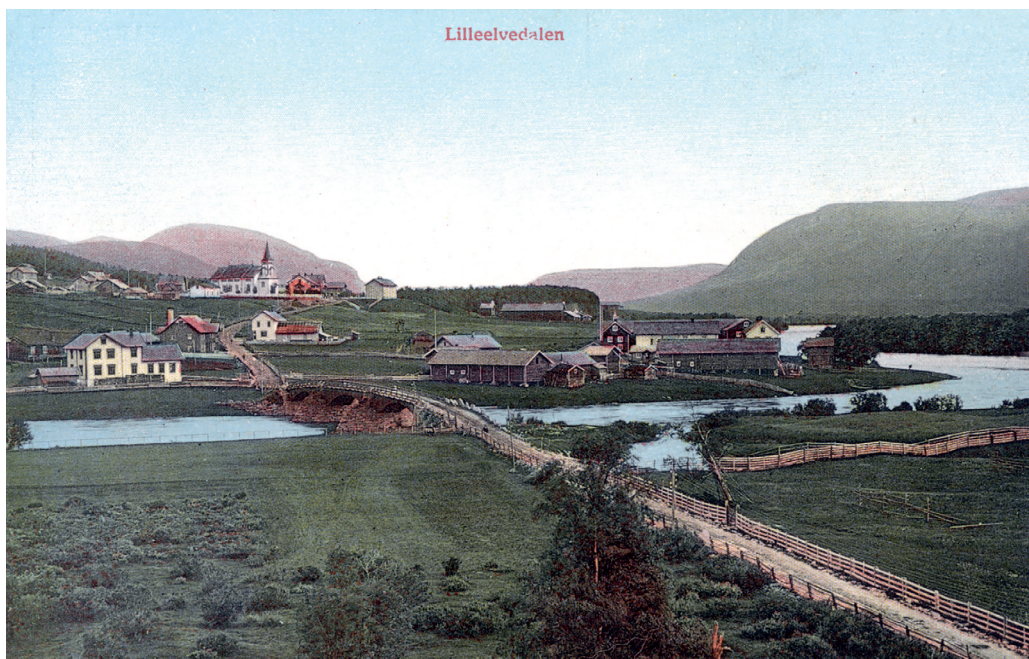
Et av hans siste oppdrag i postkort-sammenheng var fotografering av det

nybygde Aukrustsenteret på slutten av 90-tallet. Dette leder oss over til multi-kunstneren og tegneren Kjell Aukrust.

Ganske utrolig hvordan han fortsatt står seg. Over 20 år etter sin død, er han likevel aktuell. Og blant samlere av tegnede kort står han stadig i en egen klasse. Han tegnet sine første kort så tidlig som i 1936, og det kom fortløpende kort og motiver fra hans hånd gjennom i hvert fall 50 år. Senere har det også kommet utgivelser, men disse er opptrykk av tegninger som har vært publisert tidligere, og i andre sammenhenger. Kortene fra 30-tallet er de vanskeligste, mest etterspurte og dyreste, men ikke de beste rent kunstnerisk. Det var først noen år senere at han virkelig fant sitt særpreg – og ble noe av et folkeie i Norge. Jeg skulle

gjærne knyttet kortene hans til Alvdal, men det er nok bare et fåtall fra hans produksjon på et par hundre ulike motiver, som kan linkes direkte til hjembygda. Men at både Kjell Aukrust, Unni-Lise Jonsmoen og Helge Ness hører hjemme i en postkortpresentasjon av Alvdal – det er det i hvert fall ingen tvil om! understreker Britt Steien Rasmussen.

Når det gjelder utvalg av Aukrust-kort, har vi denne gang styrt unna de mest kjente kortene, og heller vektlagt kort som kan relateres til Alvdal. Unni-Lise-Jonsmoen og Helge Ness har en ganske begrenset produksjon av kort. Vi har tatt med et lite utvalg.



Eldste Alvdalsmotiv på postkort? Bildet er tatt av fotografen Amalie Skavang i 1890-årene, men utgitt som kort rundt 1910. Det finnes både som svart/hvitt-utgave og i kolorert versjon som dette. En eminent teknisk kvalitet på dette 130 år gamle bildet. Utgiver er Alfarheim Boghandel.



Nedover Steigjela. Påskrevet, men ikke datert kort fra rundt 1910. Utgiver Alfarheim Boghandel. Fotografen er ukjent, men kan også dette motivet være fra Amalie Skavangs hånd?



Vintermotiv fra Steia på 50-tallet. Ubrukt kort, utgitt av Normann.

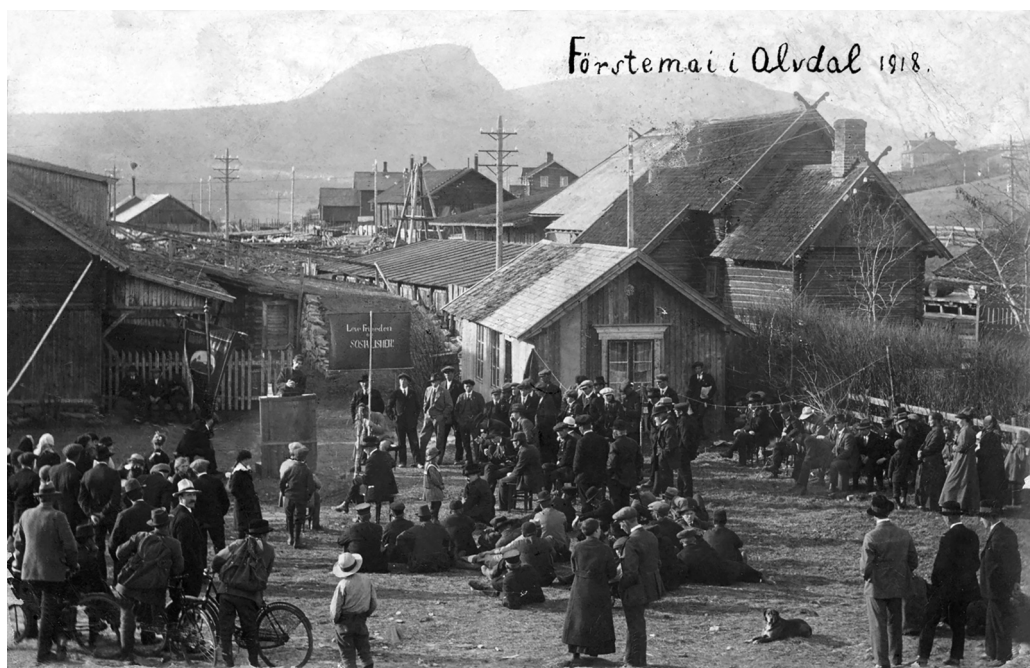


Sommermotiv fra Steia. Noen deltaljer røper at dette trolig er noe senere på 50-tallet. Denne gang er utgiveren Oppi.



Steimoen Sommerpensionat — Lille-Elvedalen.

Tidlig kort. Utformingen av dette kortet, med hvite felter for å skrive på bilsiden, forteller at det ble utgitt før 1905. Virksomheten på sommerpensionatet ble flyttet til Tronsvangen i 1911. Ubrukt kort, utgitt av Johnsons Lysttrykkerier, Kristiania.



Begivenhetskort. Ikke så ofte man finner mye folk og liv og røre på gamle kort. Dette privatkortet med 1. mai-fering i Alvdal er ganske uvanlig.



Bilkort. Kjøretøyer på postkort er etterspurt blant samlere. Bilen på dette bildet er den første Dodgen som kom til Norge (1916), og dessuten første bil som kjørte Jutulskaret mellom Rendalen og Alvdal. Ubrukt privatkort.



Jutulhogget. Europas dypeste canyon er rikt representert på postkort – omtrent alle fotografer har ett eller flere motiver herfra. Dette er muligens det eldste, med ukjent fotograf. Kortet er stemplet i 1916.



Tronsvangen på 30-tallet. Virksomheten her startet noen år etter at jernbanen kom, i 1885. Steimoen-slekta drev det fra 1911 til 1968. Navnet har endret seg flere ganger. Dette flyfotoet fra Widerøe's ble tatt på midten av 30-tallet, og da var navnet Tronsvang sanatorium.



Fra sanatorium til seterhotell. Ubrukt kort fra Normann på 50-tallet. Navnet er nå Tronsvangen Seterhotell. Tronsvangen er muligens det motivet som det finnes flest utgaver av blant postkortene fra Alvdal.



Bakkeng søster, Lomsjødalen
Auma st.

Tynset-Foto

Sommerbad i Lomsjødalen. Et ganske uvanlig motiv som garantert ikke ble noen opplagsvinner. Kortet er fra 30-tallet og utgitt av Tynset foto. Fotografen var ganske sikkert Johan Bratbakken.



5-24-49 Husan, Alvdal.

Normann

Husantunet. Nok et yndet postkortmotiv i Alvdal. Alle fotografene har et eller annet motiv herfra. Ubrukt storformatkort fra Normann på 50-tallet.



Ut i naturen. Karl Bredstrøm fanget Sølnekletten på ganske dystert vis. Ikke datert kort, men utgitt rundt 1920.



Bestillingsoppdrag. Trolig er dette kortet bestilt av Einar Østby. På tidlig 1900-tall hadde de fleste forretningsdrivende et eller annet fasadebilde av butikken sin. Kortet er utgitt av Bredstrøm og postsendt i 1926.



I grenseland. Strengt tatt ligger Auma stasjon i Tynset, noen hundre meter fra kommunegrensa til Alvdal. Da dette bildet ble tatt av Normann på 50-tallet, hadde Auma både jernbanestasjon, kafé og to butikker!



Mot Tronfjell. Fotografen Per K. Lien tok turen innpå Tynset-grunn for å forevige Tronfjellet. Kortet er stemplet 1937.



Fra krigens dager. Dette er et tidlig kort i storformat, utgitt av Normann og datert så tidlig som 1943. Et godt bilde på hvor forandret Alvdal har blitt på 80 år.



Husmorskolen. Tidligere var husmorskolen lagt til Storsteigen, men i 1951 ble det reist eget bygg. Ola Nyeggen fotograferte samtlige elever fra starten til skolen ble nedlagt i 1995. Da hadde han tatt bilder av 2989 elever. Nå rives bygget. Kortet er utgitt av Normann og trolig fra tidlig 60-tall.



Aukrustsenteret. Nok et landemerke i Alvdal. Dette er et kort fra sent 90-tall – og fotograf og utgiver er Ola Nyeggen. Dette må være et av de aller siste oppdragene hans gjennom en 50-årsperiode som fotograf i Alvdal.



Camping slik det engang var. Et fantastisk tidsbilde av campinglivet på 50-tallet. Fotograf Ola Nyeggen. Kortet er poststemplett 1962, men selve bildet er noen år eldre.

Hilsen fra Alvdal



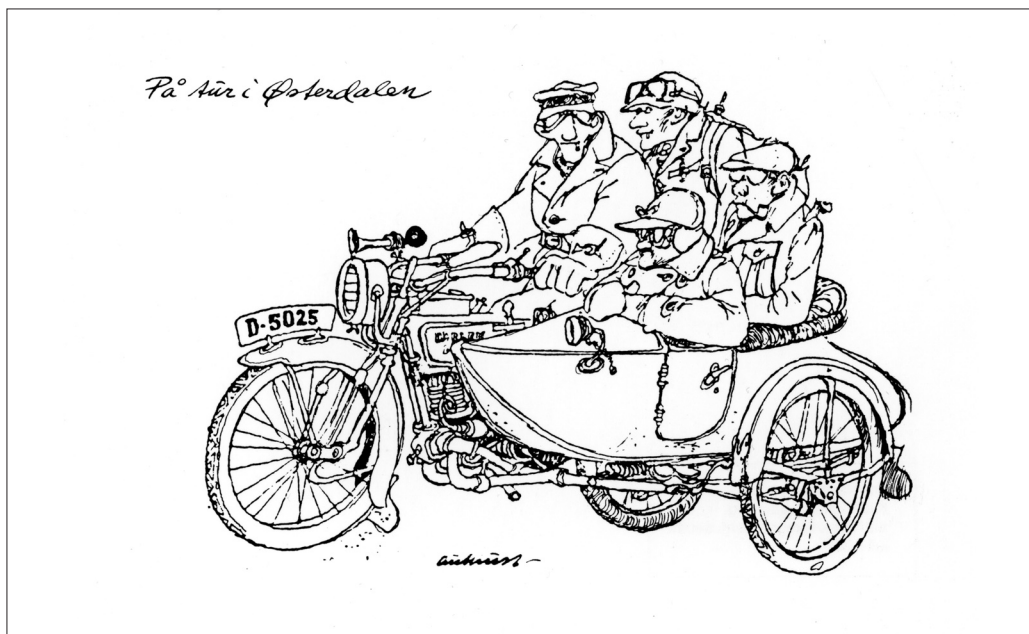
Fra nyere tid. Storformatkort fra avdukingen av Aukrust-monumentet på Steia i 1989. Monumentet er laget av Nils Aas. Fotograf Jan Greve, og kortet utgitt av Normann



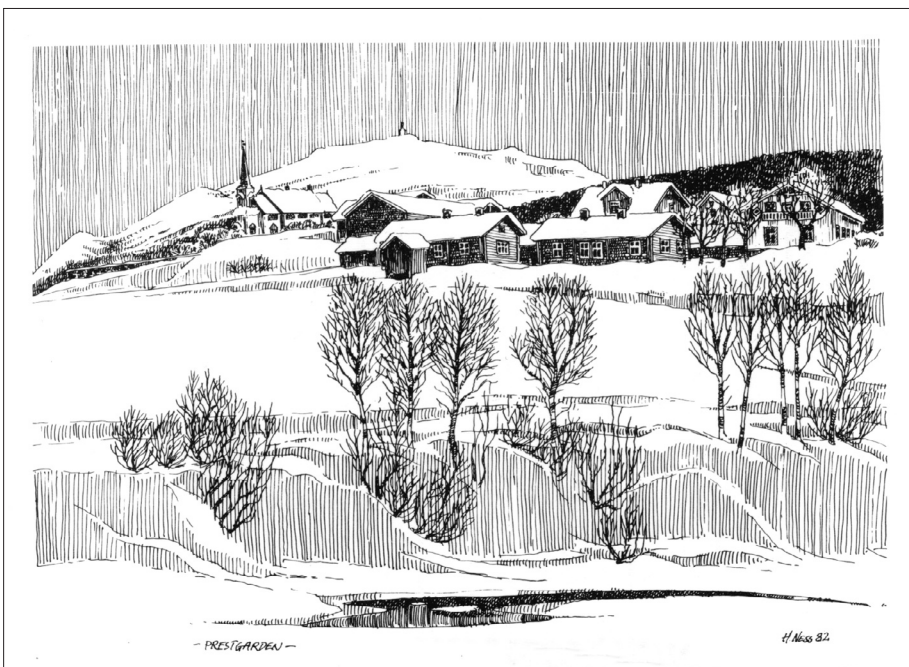
50-tallets militære. Kjell Aukrust tegnet fire humoristiske kort for Statens/Forsvarets kantiner. Han jobbet for Mannskapsavisa i forsvaret fra tidlig 50-tall, og kortene kan nok knyttes til denne perioden. Men inspirasjonen til disse snodige soldatene kan han gjerne ha hentet fra HV-mannskaper på øvelse i Alvdal. Vi viser to av de fire kortene her.



Må være Alvdal. Vi kjenner ikke garden – den kan godt være et fantasiprodukt fra Kjells hånd – men Britt Steien Rasmussen er sikker på at dette motivet kan knyttes til Vestate. Kortet er utgitt av Helge Erichsens forlag på 70-tallet.



På gammel Harley. Dette motivet er også relatert til Alvdal og Østerdalen. Motorsykkelen og typene finner vi igjen i filmen «Freske fraspark» fra tidlig 60-tall. Kortet er adskillig nyere – utgitt av Norsk Skogmuseum i 1987.



Prestegården i Alvdal slik Helge Ness så den i 1982. Trykt som dobbeltkort og utgitt av Alvdal Bok- og papirhandel.



Nissen i stallen. Dette kortet tegnet av Helge Ness var en bestilling fra Tynset sykehus. Det ble brukt som sykehusets julekort i 2004.



Julebad. Bestillingskort fra Arbeidets Rett på tidlig 2000-tall. Tegnet av Helge Ness.



Pilking. Unni-Lise Jonsmoen tegnet dette kortet for Alvdal Venstre.
Skal vi tro at det er på Savalen det fiskes etter nye velgere?